

Jaka droga do sukcesu życiowego? Aspiracje młodzieży

Permanentne zmiany warunków współczesnej rzeczywistości wpływają na rozwój człowieka, a w tym na jego aspiracje, będące elementarnymi czynnikami warunkującymi aktywność. Wpływ ten jest widoczny nie tylko w aktywności społecznej, kulturowej, ale uwydatnia się w nawiązywaniu kontaktów interpersonalnych, osiągnięciach jednostki, jak również w decyzjach wyboru szkoły, kierunku kształcenia, zawodu, kwalifikacji zawodowej i specjalizacji, czy przekwalifikowania, podjęcia nowych zadań w środowisku zawodowym a także rodzinnym. To aspiracje odgrywają istotną rolę w kształtowaniu orientacji czy planów edukacyjno-zawodowo-osobistych. W stawianiu się człowiekiem ze wszystkimi cnotami i słabostkami, w procesie kształtowania osobowości i osoby zauważamy obecność dążeń, potrzeb, oczekiwań a i nie bez znaczenia dla ludzkich działań jest proces socjalizacji. Antoni Zajac¹ podkreślił, że istotna jest płaszczyzna społeczna, co już na początku XX wieku zauważyła Helena Radlińska. W ramach płaszczyzny społecznej rozróżniamy środowiska: przyrodnicze (naturalne), osobowe (społeczne) i kulturowe. Socjalizacja to wzajemny stosunek jednostki i środowiska, wpływ warunków bytu i kręgów kultury na jednostkę w różnych fazach życia, społeczne inspirowanie poprzez zapewnienie bytu wartościami przez ich przyjęcie i krzewienie oraz kształtowanie przestrzeni „*silami człowieka w imię ideału*”.

Jerzy Nikitorowicz² napisał, że w procesie socjalizacji człowieka znacząca rolę odgrywa kształtowanie kompetencji do komunikacji międzykulturowej stanowiąc wymóg i gwarancję rozwoju przestrzeni od lokalnej do globalnej. Z kolei Anna Paszkowska-Rogacz³ wskazała, że rolą doradcy, wrażliwego człowieka zorientowanego na kwestie różnic międzykulturowych, narodowych, etnicznych jest wspieranie, pomaganie jednostkom w przewyżnianiu barier umożliwiających im maksymalnie wykorzystać swój potencjał. Zaś Krystyna Lelińska⁴ opisała predyspozycji, możliwości, cech osobowości człowieka jako te, które warunkują i ułatwiają dobre wykonanie pracy oraz pozwalają określić przydatność do wykonania zadań. Jednostka odkrywa własną osobowość, doskonali się, pełniąc role społeczne i uczestnicząc w życiu społecznym kształtuje kompetencje społeczne. Kompetencje te nie są poparte żadnymi dyplomami, certyfikatami i są trudne do zidentyfikowania, zdiagnozowania w przeciwieństwie do kompetencji zawodowych badanych różnymi testami, sprawdzianami praktycznymi. Niejednokrotnie jednostka nie zdaje sobie sprawy, że takowe kompetencje posiada, a ujawniają się najczęściej podczas aktywności w działaniu praktycznym, w różnych sytuacjach życiowych.

W projektowaniu celów wychowawczych, edukacyjnych i w kształtowaniu tradycyjnych wartości czynnikiem bardzo istotnym ułatwiającym jednostkom porządkować pomysły i plany życiowe są potrzeby i aspiracje człowieka. To one stanowią podwalinę działania będącego wypadkową indywidualności i wpisującą się w percepcję sukcesu życiowego, rozwoju człowieka. Potrzeby i aspiracje mogą być przez samą osobę, jak i innych przyjmowane z aplauzem lub dezaprobatą. Niemniej jednak droga ta stanowi o sukcesie życiowym czy edukacyjnym czy też zawodowym i jest uwarunkowana dobrem osobistym i zauważalnym odniesieniem do różnych sfer egzystencji człowieka oraz dobrem dla społeczeństwa.

Za Anną Zawadzką⁵ autor Tadeusz Lewowicki definiuje aspiracje, jako: 1) identyfikowane z pragnieniami, chęciami, planami a nawet marzeniami. Aspiracje będące pragnieniami, które mają być realizowane, jak również te, których człowiek nawet nie próbuje realizować; 2) rozumiane jako gotowość do działania, kształtowane do osiągnięcia wytyczonego sobie celu; 3) powiązane z dążeniami, bardzo często z dążeniami już realizowanymi. Natomiast aspiracje wg Słownika Pedagogiki i Psychologii to⁶: „*dążenia do osiągnięcia szczytnego celu, zrealizowania czegoś znaczącego, osiągnięcia sukcesu w danej dziedzinie. Aspiracje, obok motywów, pewnych przekonań czy hierarchii wartości, w znaczny sposób determinują plany życiowe jednostki, wpływają na ich*

¹ A. Zajac (2014), *Pedagogika społeczna i pedagogika pracy wobec przemian cywilizacyjnych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów, s. 19

² J. Nikitorowicz (2013). *Patriotyzm i nacjonalizm. Ku jakiej tożsamości kulturowej?*, Impuls, Kraków, 228.

³ A. Paszkowska-Rogacz (2006), *Doradztwo międzykulturowe*. [w]: D. Cieślukowska, E. Kownacka, E. Olczak, A. Paszkowska-Rogacz A., *Doradztwo zawodowe a wyzwania międzykulturowe*, KOWEŻiU, Warszawa, s. 11-21.

⁴ K. Lelińska (2016). *Planowanie kariery a Interaktywna sieć zawodów, Scenariusze zajęć warsztatowych w pracy doradców zawodowych*, Difin SA, Warszawa, s. 71.

⁵ A. Zawada (2013), *Aspiracje życiowe młodzieży w środowisku kulturowo zróżnicowanym*, Impuls, Kraków-Katowice, s.50

⁶ K. Janus (2011), *Słownik pedagogiki i psychologii zagadnienia pojęcia terminy*, Buchmann, Warszawa, s. 23

rozwój osobisty, aktywizację, samoświadomość, mobilizują również do podejmowania wyzwań i stawiania sobie wymagań. Aspiracje, jeśli występują, dają każdemu człowiekowi wiedzę o sobie samym, swym potencjale, swych możliwościach i ograniczeniach”. Jak podaje nomenklatura wyżej wymienionej pozycji słownika do podstawowych uwarunkowań aspiracji i ich poziomu należą⁷: „1) osobowościowe (potrzeby, motywy, sukcesy i niepowodzenia, samoocena); 2) środowiskowe (wpływy szkoły, rodziny, grupy rówieśniczej, lokalnej społeczności, mass mediów); 3) pedagogiczne (sposoby pracy nauczyciela i jego cechy osobowościowe, model szkoły, program nauczania, atmosfera w klasie szkolnej”).

Rozpatrywanie aspiracji w ujęciu interdyscyplinarnym z pozycji pedagogiki, psychologii, socjologii daje różne odniesienie do tych pojęć i pozwala właściwie interpretować ich mechanizmy. Analiza teoretyczna zagadnień i badań empirycznych nad aspiracjami skłania do wyjaśnienia czy zgłębienia wiedzy na tematy istotnych pytań: „Czy wiedza o aspiracjach życiowych młodzieży jest konieczna do podjęcia skutecznych działań w procesie dydaktyczno-wychowawczym, szeroko rozumianym procesie socjalizacyjnym?, Czy wiedza ta może być pomocna w procesie organizowania i kierowania różnymi formami aktywności podejmowanymi przez młodego człowieka w dążeniu do sukcesu?, Jakie ma aspiracje i oczekiwania młodzieży i czy każdy młody człowiek może je realizować?, Co w sytuacji, kiedy jednostki nie znajdują się w grupie osób nastawionych na sukces, brak im właściwego wychowania, nie są pewni siebie, przebojowi? Zarysowana seria problemów pokazuje, jak ogromny jest przekrój wiedzy o aspiracjach i niejednokrotnie ścieżce do sukcesu na różnych polach działania jednostki jak i zarazem społeczeństwa.

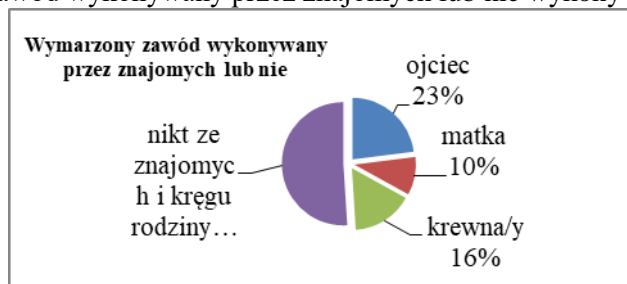
Badania za pomocą metody sondażu diagnostycznego, które autorka niniejszego artykułu przeprowadziła w 2021 r. wśród młodzieży województwa łódzkiego obrazują oczekiwania i aspiracje oraz potrzeby adolescentów. W interpretacji wyników uwzględniono uwarunkowania socjologiczne: płeć, wiek, środowisko zamieszkania. Kwestionariusz ankiety wypełniło 49 uczestników (51% stanowiły kobiety i 49% mężczyźni). Wyniki zbiorcze przedstawiają analizy zagadnienia dotyczącego tematyki aspiracje i oczekiwania młodzieży. Wśród ankietowanych było 37% badanych w wieku 15 lat, 15% stanowili 18-latkowie i 23% 17-latków oraz tyle samo, bo 23% 16-latków. W badaniu udział wzięło 51% uczestników z terenu wiejskiego i 49% z miast.

Zagadnienie analizowane w tym artykule mogły być realizowane w edukacji szkolnej, przykładowo na godzinach wychowawczych i lekcjach przedmiotowych lub zajęciach ze specjalistami. Rozpatrując oczekiwania i aspiracje młodzieży w aspekcie motywów, które zdecydowały o wyborze szkoły, do której aktualnie uczęszczają ankietowani, to najczęściej były odpowiedzi dotyczące lokalizacji – 35%. W następnej kolejności o wyborze dalszej ścieżki edukacji zdecydował przypadek – 22% i taki sam, bo 22% wynik wśród ankietowanych dotyczył motywu związanego z kierunkiem odpowiadającym zainteresowaniom, pasjom, możliwości samorealizacji. Z kolei zdaniem respondentów najmniejszy wynik w aspekcie motywów ma renoma szkoły funkcjonująca w opinii społecznej (5%) oraz inspiracja kolegów (8%) i również 8% inspiracja rodziców. Kolejne analizy dotyczyły pytania związanego z planowaniem dalszej edukacji. Badana młodzież odpowiadała, że tak (74%), ma w planach dalszą naukę. Zaś nie wskazało 8% badanej populacji, a odpowiedzi trudno określić udzieliło 18% respondentów co do chęć dalszej nauki. Biorąc pod uwagę oczekiwania i aspiracje młodzieży dotyczące średnich ocen z przedmiotów szkolnych w ostatnim semestrze, można spostrzec, że osób ze średnią powyżej 4.8 jest najmniej 12%, a największy 30% stanowili respondenci ze średnią ocen poniżej 3.0 oraz 29% młodzieży wskazywała na przeciętne dążenia do osiągnięć szkolnych i 29% na poziomie dobrym ze średniej ocen. Analizując aspiracje młodzieży związane z uczestnictwem w zajęciach pozalekcyjnych w szkole, to 68% nie korzysta z takich zajęć. Natomiast 32% respondentów uczęszcza na takie zajęcia, jak chociażby korzystanie z nauczania z wymienianych przez uczniów przedmiotów: fizyka, geografia, wf, biologia, matematyka, j. polski czy zajęcia teatralne lub sportowe. Odmienna sytuacja przedstawia się w odniesieniu do różnych zajęć różnych w kategorii kół zainteresowań, zespołów, gdzie odpowiedź nie udzieliło 74% i odpowiedź tak 26%. Badana młodzież wskazała jako przykładowe zajęcia sportowe, teatralne, co może wynikać z dostępności do tych kategorii możliwości form edukacyjnych w ich środowisku lokalnym lub braku chęci, czy potrzeby uczestnictwa w tego typu zajęciach. Wśród pytań w kwestionariuszu ankiety były też pytania otwarte i dotyczyły wypowiedzenia się

⁷ Słownik pedagogiki i psychologii zagadnienia pojęcia terminy, oprac. K.Janus, Buchmann, Warszawa 2011, s. 23

respondentów na temat znaczenie terminu „aspiracje”. W nielicznych wypełnionych ankietach były wskazane, cytowane poniżej odpowiedzi określające termin aspiracje, jak chociażby, to: „cele” (na 49 ankietowanych taka odpowiedź podało 7 respondentów), „cele do spełnienia”, „dążenia do celu”, „marzenia” (2 respondentów), „dążenia do sukcesu w danej rzeczy”, „motywacja”, „zaangażowanie chęci”, „dążenie do czegoś”, „pragnienie”, „plany”, „wysztalcenie do lepszej pracy”, „inspiracja”, „osiągnięcie”. Z kolei na pytanie dotyczące planowanego wykonywania zawodu w przyszłości respondenci podawali, że: *dziennikarz, handlowiec, architekt, rehabilitant, fotograf, mechanik* (2 respondentów), *piekarz, psycholog, pedagog, fryzjer* (2 respondentów), *nauczyciel, informatyk* (5 respondentów), *programista, sprzedawca, krawiec*.

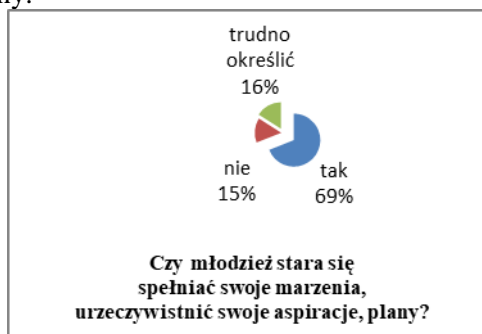
Wykres nr 1. Wymarzony zawód wykonywany przez znajomych lub nie wykonywany

Źródło opracowanie własne

Uwzględniając w analizie sytuacje, czy ktoś z rodziny, znajomych pracuje w wymarzonym Twoim zawodzie ponad połowa respondentów (51%) wybierała odpowiedź, że nikt ze znajomych i kręgu rodziny, natomiast wybory dotyczące ojca stanowiły (23%), krewny/go (16%), a najmniej (10%) było sytuacji w której młodzież wskazywała matkę.

Wykres nr 2. Wypowiedź młodzieży w aspekcie starania się, by spełniać swoje marzenia, urzeczywistniać aspiracje, plany.

Źródło: opracowanie własne

Więcej niż połowa młodzieży (69%) stara się spełniać swoje marzenia, urzeczywistnić swoje aspiracje, plany, ale są i takie osoby, którym trudno określić (16%) lub nie (15%) starają się planować a wręcz marzyć i dążyć, by te marzenia spełniać. Interesujące są również odpowiedzi dotyczące aspiracji młodzieży związane z wyborem przyszłego zawodu. Obrazuje to tabela przedstawiająca zbiorczo wyniki badań w których ankietowani mieli zaznaczyć odpowiadające im stwierdzenia.

Tabela nr 1. Aspiracje młodzieży związane z wyborem przyszłego zawodu.

Czym będziesz kierował/a się przy wyborze przyszłego zawodu?	Odpowiedzi uczniów (N=49)	Ranga według odsetka wyboru
	w procentach	
wynagrodzeniem, płacą	35%	1
wybiore zawód interesujący mnie	32%	2
wybiore zawód dający zrobienie szybkiej kariery, objęcie stanowiska	23%	3
wybiore zawód z dużym prestiżem	16%	4
sugestiami i uwagami pedagoga, doradcy zawodowego, psychologa, nauczyciela	16%	5
nie mam zdania	8%	6
wybiore zawód umożliwiający sławę, rozgłos	6%	7

wyborę taki zawód jak moi koledzy/koleżanki	2%	8
Procenty nie sumują się do 100 z uwagi na wskazanie przez młodzieży maksymalnie 3 czynników, którymi kierowała się przy wyborze przyszłego zawodu.		

Źródło opracowanie własne

Z analizy wskazanej przez młodzież, decydujące przy wyborze przyszłego zawodu jest wynagrodzenie, płaca (35%) i wybór zawodu interesujący samą młodzież (32%). Najmniej było wskazań dotyczących wyboru zawodu, jaki wybraliby rówieśnicy (2%). Jak wynika z danych w tabeli mało respondentów wskazało wybór zawodu dający sławę, rozgłos (6%) i była również populacja nie mających zdania (8%). Zdecydowana mniejszość badanych (16%) uważa, że wybierze zawód z dużym prestiżem. Mówiąc o kluczowych czynnikach determinujących sukces życiowy, istotne dla respondentów (16%) są sugestie, wsparcie i pomoc specjalistów (pedagoga, doradcy zawodowego, psychologa, nauczyciela, wychowawcy). Można stwierdzić, że wskazane jest przy określaniu celu, planowaniu i podejmowaniu decyzji związanej z wyborem dalszej drogi edukacyjno-zawodowo-osobistej wsparcie, pomoc doświadczonego kompetentnego dorosłego. Dla niejednej młodej osoby zapewnienie ukierunkowania, uświadomienia ze strony doświadczonego dorosłego człowieka pozwala sprostać trudnym sytuacjom życiowym. Osoba prowadząca, ukierunkowująca, staje się i pełni rolę mentora, przyjaciela, zaufanego doradcy oraz wie, że sukces młodego człowieka wiąże się z jego sukcesem. Nakreślony tu obraz relacji partnerskiej pokazuje, że można mieć swojego mistrza, mentora, patrona, który wykorzystuje swoje kompetencje społeczne i doświadczenie, służąc poradą i wsparciem, w tym również emocjonalnym.

Tabela nr 2. Cel i jego realizacja przez nastolatków

Zrealizowane już przez młodzież cele	Odpowiedzi badanych (N=49)	Ranga według odsetka wyboru
	w procentach	
realizacja zainteresowań własnych	63%	2
promocja do kolejnych klas	37%	1
zdany egzamin do szkoły ponadpodstawowej	23%	3
dobrze wyniki w nauce	18%	4
posiadanie dobrego grona kolegów, znajomych, przyjaciół, sympatii	18%	5
wolontariat	12%	6
przynależność do szkolnych klubów, drużyn sportowych	10	7
podjęcie pracy dorywczej	8%	8
pomoc potrzebującym	4%	9
nie udało mi się zrealizować dotychczas żadnych aspiracji	2%	10
trudno powiedzieć	2%	11
Procenty nie sumują się do 100 z uwagi na wskazanie przez młodzieży maksymalnie 3 czynników, którymi kierowała się przy wyborze przyszłego zawodu.		

Źródło opracowanie własne

Zdecydowana większość badanych (63%) uważa, że wśród podejmowanych celów znaczenie ma realizacja zainteresowań własnych.

Kolejne analizy dotyczyły aspiracji związanych z formami spędzania czasu wolnego. Badana młodzież odpowiadała, że ma w planach oglądanie filmów kinie (35%), uprawianie sportu (32%), jazdę rowerem i rozwijanie życia towarzyskiego (29%), czytanie książek (24%), chodzić na dyskoteki (23%), uczestniczyć w wycieczkach krajoznawczych (20%), zwiedzać muzea, galerie sztuki i oglądać telewizję (15%). Zaś nie robić nic szczególnego, czas tylko dla siebie, biernie (10%).

Tabela nr 3. Aspiracje związane z formami spędzania czasu wolnego przez młodzież w przyszłości

Formy spędzania czasu wolnego przez młodzież w przyszłości.	Odpowiedzi uczniów (N=49)	Ranga według odsetka wyboru
	w procentach	

uczęszczanie do kina(17)	35%	1
uprawianie sportu(16)	32%	2
jeżdżenie rowerem(14)	29%	3
rozwijać życie towarzyskie: spotykać się ze znajomymi, sympatią(14)	29%	4
czytam książki(12)	24%	5
chodzę do dyskoteki(11)	23%	6
uczestniczenie w wycieczkach krajoznawczych(10)	20%	7
zwiedzanie muzeów, galerii sztuki(7)	15%	8
oglądanie telewizji, jakie programy... (7),	15%	9
bywać w pubach, pizzeria (6)	12%	10
nie robić nic szczególnego, czas tylko dla siebie, biernie(5)	10%	11
uczęszczam do teatru(4)	10%	12
jeżdżenie na rolkach (4)	8%	13
uczęszczam do filharmonii(3)	6%	14
gram w gry komputerowe, jakie...(2).....	4%	15
Procenty nie sumują się do 100 z uwagi na wskazanie przez młodzieży maksymalnie 3 czynników, którymi kierowała się przy wyborze przyszłego zawodu.		

Źródło opracowanie własne

Analizy dotyczące aspektu czasu spędzanego ze swoimi rodzicami wskazują, że 37% badanych nastolatków spędza czas z rodzicami najczęściej w formie jedzenia posiłków, czasu wolnego, wycieczek i rozmów, ale ponad połowa (51%) już rzadko, zaś 12% sądzi, że nie spędza czasu ze swoimi rodzicami. Z kolei zdaniem respondentów 53% otrzymuje wsparcie ze strony rodziców i rodzice interesują się sukcesami i porażkami swoich dzieci. Natomiast 16 ankietowanych uważa, że rodzice nie wspierają i nie interesują się, zaś 31% respondentów stwierdza, iż trudno określić. Więcej niż połowa ankietowanych (67%) wskazała, że aktualnie w swoim życiu nie kieruje się autorytetem, a odpowiedzi tak stanowiły 33% populacji.

Współcześnie istotne jest zaciekawienie, zainspirowanie człowieka, ukierunkowanie na cele wpisujące się w budowanie kompetencji własnych poprzez świadome wybory z uwzględnieniem talentów i możliwości własnych, zmotywowanie do działania. Sukces opiera się na planowaniu, marzeniach własnych, działaniu. Aspiracje to wprowadzenie pomysłów możliwych do zrealizowania a zarazem takich, które przynosiłyby wymierne efekty m.in. pozytywne ukończenie wybranej ścieżki kształcenia, uzyskanie certyfikatów, dyplomów, nabycie i uzupełnienie kompetencji własnych, owocujące elastycznym przechodzeniem z rynku edukacji do rynku pracy i zatrudnienia. Stowarzyszenie Szkolnych Doradców Zawodowych zainicjowało kampanię prowadzoną corocznie w ramach akcji działaniowej Ogólnopolskiego Tygodnia Kariery (OTK), którego coroczne ogólnopolskie przedsięwzięcia przypadają na trzeci tydzień października. W 2021 roku hasło OTK to „Wyprawa na 3K; Kariera, Kompetencje, Kreatywność”.

Konkludując, należy uwypuklić obecną kondycję młodego człowieka. Jednostka obarczona dynamiką ciągłych, zaskakujących zmian nie widzi potrzeby budowania własnych aspiracji edukacyjno-zawodowych. Występujące przytłoczenie spowodowane jest brakiem perspektyw, lękiem przed trudnościami ekonomicznymi, pozyskania zatrudnienia oraz niepewnością związaną z rynkiem pracy. Zauważalny we współczesnej egzystencji człowieka chaos nie powinien zasłonić głównych determinantów aspiracji życiowych, do których zaliczymy pozytywne oddziaływania rodziny, szkoły, grupy rówieśniczej i kultury. Szeroko rozumiana kultura, wzorce kulturowe, przyswajane na pewnym etapie rozwoju społeczeństwa wpływają w istotnym stopniu na kształtowanie się myśli i wartości, które jak wiadomo są podstawą tworzenia aspiracji w różnych sferach życia jednostek.

Iwona Przewoźnik
doradca metodyczny
WODN w Piotrkowie Tryb.
i.przewoznik@wodn.piotrkow.pl